

сфарміраваць уменні і навыкі іх прымянення – перад навучаннем зараз стаіць адна: сфарміраваць такія віды дзейнасці, якія з самага пачатку ўключаюць веды і забяспечваюць іх прымяненне ў загодзя прадугледжаных межах [1, с. 43].

Літаратура

1. Талызина Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний: Психологическая основа. М., 1984. 344 с.

С.С. Мароз, М.С. Ржавуцкая

АРЫГІНАЛ І ПЕРАКЛАД ЯК АБ'ЕКТ ВЫВУЧЭННЯ НА ЗАНЯТКАХ ПА СПЕЦКУРСЕ

Асноўная задача, якая стаіць перад выкладчыкамі ВНУ – падрыхтаваць высокакваліфікаваных спецыялістаў. Таму выкладанне разнастайных спецыяльных дысцыплін застаецца неабходным і надзвычай актуальным, паколькі паглыбляе і ўдасканальвае веды, уменні і навыкі, набытыя на асноўных курсах. Важнае месца ў сістэме падрыхтоўкі студэнтаў-філолагаў як навукоўцаў, даследчыкаў адводзіцца спецкурсам. Агульнавядома, працэс навучання ў вышэйшай школе на сучасным этапе яе развіцця ўсё ў большай ступені абапіраецца на самастойную працу студэнтаў, набывае навукова-даследчы характар. Спецкурс дае магчымасць выпрацоўваць у студэнтаў-філолагаў навыкі самастойнай даследчай працы, стымулюе пазнавальную дзейнасць, садзейнічае праяўленню ініцыятывы, спрыяе актывізацыі працэсу навучання. На спецкурсе выкладчык знаёміць студэнтаў не толькі з агульнапрынятымі, але і з дыскусійнымі пытаннямі, што садзейнічае замацаванню ўмення выказаць уласныя думкі, выпрацоўвае навыкі іх належнага абгрунтавання.

Навучанне ва ўмовах білінгвізму ставіць неабходнасць распрацоўкі спецкурсаў, звязаных з пытаннямі ўзаемадзеяння беларускай і рускай моў у сферы мастацкай творчасці.

Спецкурс “Асновы тэорыі і практыкі мастацкага перакладу з блізкароднасных моў” мае на мэце не толькі даць студэнтам трывалыя веды па разнастайных аспектах перакладазнаўства, але і замацаваць звесткі аб спецыфічных асаблівасцях лексічнай і граматычнай сістэм беларускай і рускай моў.

Такім чынам, цікавасць да тэорыі і практыкі мастацкага перакладу – з’ява невыпадковая. Мабільнасць і дзейнасць мастацкага перакладу як сродку эфектыўнага ўзбагачэння культуры відавочныя. Таму пераклад – неабходнасць, якая заслугоўвае такой жа ўвагі, такога ж даследавання, у тым ліку і ў працэсе навучання, як і арыгінальная літаратурная творчасць. Пераклад з’яўляецца шматгранным аб’ектам для вывучэння. Пытанні перакладу могуць разглядацца з розных бакоў – гісторыка-культурнага, літаратуразнаўчага, мовазнаўчага, псіхалагічнага, але пры ўсёй узаемасувязі разнастайных аспектаў вывучэння, абумоўленай адзінствам самога аб’екта – перакладу, пастаянна ўзнікае неабходнасць звяртаць увагу на пэўны аспект даследавання. Як адзначаў А.В. Фёдараў, “поскольку перевод всегда имеет дело с языком, всегда означает работу над языком, постольку перевод непременно требует лингвистического изучения...” [1, с. 16]. Такім чынам, паколькі ў сваёй аснове тэорыя перакладу з’яўляецца лінгвістычнай, а ў цэнтры яе ўвагі – факты моўных пераўтварэнняў, то лагічным з’яўляецца вылучэнне арыгінала і перакладу як самастойнага аб’екта для вывучэння на занятках.

Лінгвістычная абумоўленасць перакладазнаўства дазваляе прадугледжваць сувязь спецкурса з іншымі дысцыплінамі, у прыватнасці з параўнальнай лінгвістыкай. У сувязі з гэтым выбар параўнальнага метаду для даследавання арыгінала і перакладу не з’яўляецца выпадковым. Аднак параўнанне арыгінала і перакладу мае шэраг спецыфічных асаблівасцей, што трэба ўлічваць пры распрацоўцы курса.

Выкарыстанне названага метаду дазваляе не толькі параўнаць канкрэтныя моўныя сістэмы, вызначыць іх агульныя ці адметныя асаблівасці, але і выявіць кантэкстуальныя рэалізацыі сістэмных адрозненняў, высветліць сам механізм перакладу як працэсу, акрэсліць сукупнасць унутрымоўных і экстралінгвістычных фактараў, якія рэгулююць перакладчыцкі выбар.

Параўнальны метада аналізу ў кантэксце перакладу вызначаецца спецыфікай і пры адборы фактаў. Пры перакладзе асабліва важную ролю адыгрываюць тыя факты, якія ўплываюць на вырашэнне пытання адпаведнасці адных адзінак другім, таму ў суадносіны могуць уступаць факты розных моўных узроўняў, а адносіны могуць быць міжузроўневымі.

Пры параўнанні фактаў з арыгінала і перакладу ў цэнтры ўвагі – функцыянаванне адзінак. Вывучаюцца не толькі адносіны паміж адзінкамі, але і адносіны паміж інфармацыямі, якія створаны гэтымі адзінкамі. Адносіны паміж інфармацыямі надзвычай складаныя, таму што

ахопліваюць правілы спалучальнасці адзінак, уплываюць на вырашэнне праблемы іх мнагазначнасці.

Пры выкарыстанні параўнання як метаду даследавання арыгінала і перакладу ў сферу аналізу абавязкова ўключаюцца ўсе наяўныя суб'ектыўныя элементы. “Теория перевода... не может полностью абстрагироваться от тех субъективных моментов, которые приносят в процесс перевода участники двуязычного коммуникативного акта – автор исходного текста, переводчик и читатель перевода” [2, с. 15]. Часам менавіта суб'ектыўныя моманты і ўплываюць на выбар моўных адпаведнікаў.

Пераклад з блізкароднасных моў мае сваю спецыфіку. Роднаснасць моў, з аднаго боку, аблягчае работу перакладчыка, але не здымае праблемы пошуку раўназначных адпаведнікаў. Натуральнае для мовы арыгінала не можа ўспрымацца як звычайнае і для мовы перакладу. У сувязі з гэтым даследаванні параўнальнай лінгвістыкі для тэорыі перакладу з блізкароднасных моў маюць выключна важнае значэнне.

Тэматыка лекцый спецкурса можа быць наступнай:

1. Пераклад як аб'ект даследавання. Сутнасць паняцця (пераклад як працэс, пераклад як вынік працэсу). Мэта і задачы перакладу. Віды перакладу (вольны, даслоўны, мастацкі; 1) з адной мовы на іншую (няроднасную, роднасную, блізкароднасную), 2) з літаратурнай мовы на дыялект, з дыялекта на літаратурную мову, 3) з мовы старажытнага перыяду на мову ў сучасным стане). Значэнне і важнасць адэкватнага перакладу. З гісторыі перакладчыцкага эксперыменту.

2. Перакладазнаўства як навуковая дысцыпліна. З гісторыі пытання. Сувязь перакладазнаўства з іншымі філалагічнымі дысцыплінамі. Суадносіны перакладазнаўства і кантрасціўнай лінгвістыкі (агульнае і адметнае; спецыфіка параўнальнага метаду пры перакладзе).

Асноўныя пастулаты тэорыі перакладу:

- а) пераклад – мастацкае, творчае адлюстраванне арыгінала;
- б) пераклад – паўнапраўная з'ява роднай літаратуры;
- в) любы тэкст можа мець адэкватны пераклад;
- г) пераклад патрабуе не толькі ведання мовы арыгінала, але і таго жыцця, якое ў ім адлюстравана;
- д) пры перакладзе шырока выкарыстоўваецца прынцып функцыянальнай адпаведнасці.

3. Беларускае перакладазнаўства. Даследаванні па праблематыцы мастацкага перакладу ў беларускай філалогіі (працы па тэарэтычных пытаннях перакладазнаўства: цывілізацыя і пераклад, тэорыя еўрапейскай

перакладчыцкай традыцыі, метады перакладу, сутнасць лексічнай інтэрферэнцыі; даследаванні літаратуразнаўчага напрамку: спецыфіка паэтычнага перакладу, перакладчыцкая творчасць вядомых пісьменнікаў, аўтарскі пераклад; лінгвістычныя даследаванні: пераклад вобразных сродкаў, пераклад класічных беларускіх твораў, перакладчыцкія трансфармацыі, пераклад дзеяслоўных словазлучэнняў, пераклад атрыбутыўных адзінак і інш.).

4. Заканамерныя адпаведнікі пры перакладзе з блізкароднасных моў. Сутнасць паняцця адпаведнік. Класіфікацыя заканамерных адпаведнікаў: з гісторыі пытання (класіфікацыя Я.І. Рэцкера, класіфікацыя В.Н. Камісарава, класіфікацыя В.С. Вінаградава: агульныя тэндэнцыі).

5. Пастаянныя адпаведнікі. Тыпы пастаянных адпаведнікаў пры перакладзе з блізкароднасных моў. **Варыянтныя адпаведнікі** (семантычныя варыянты, стылістычныя варыянты, семантыка-стылістычныя варыянты, спалучальныя варыянты). **Трансфармаваныя адпаведнікі** (перакладчыцкія аказіяналізмы, перакладчыцкія запазычанні, трансфармаваныя адзінкі).

6. Трансфармацыя як найважнейшае паняцце тэорыі мастацкага перакладу. Паняцце трансфармацыі. Тыпалогія перакладчыцкіх трансфармацый (лексічныя, граматычныя, лексіка-граматычныя трансфармацыі; перастаноўкі, замены, дабаўленні, пропускі, комплексныя трансфармацыі). Лексічныя замены (канкрэтызацыя, генералізацыя, антанімічны пераклад, кампенсацыя, дыферэнцыяцыя значэнняў, сэнсавое развіццё, цэласнае пераўтварэнне).

7. Перастаноўкі як тып перакладчыцкіх трансфармацый. Прычыны перастановак (граматычныя, лексічныя). Віды перастановак (перастаноўкі членаў сказа, частак сказа і інш.).

8. Замены як тып перакладчыцкіх трансфармацый. Матывацыя ўжывання замен пры перакладзе. Віды граматычных замен (замены ў простым сказе, замены ў складаным сказе, замены простага сказа на складаны, замены складанага сказа на просты і інш.).

9. Дабаўленні як тып перакладчыцкіх трансфармацый. Граматычныя і лексічныя прычыны пропускаў пры перакладзе. Віды дабаўленняў.

10. Пропускі як тып перакладчыцкіх трансфармацый. Граматычныя і лексічныя прычыны пропускаў пры перакладзе. Віды пропускаў.

Мэта курса “Асновы тэорыі і практыкі мастацкага перакладу з блізкароднасных моў” будзе дасягнута пры ўмове рацыянальнага спалучэння тэарэтычных выкладак з цікавым ілюстрацыйным матэрыялам, выбраным з найлепшых перакладаў беларускай мастацкай паэзіі і прозы.

Літаратура

1. Фёдоров А.В. Основы общей теории перевода: Лингвистические проблемы. М: Высш. школа, 1983. 303 с.
2. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика: О газетно-информационном и военно-публицистическом переводе. М: Воениздат, 1973. 280 с.

С.В. Мартынкевіч

ПАНЯЦЦЕ КАМУНІКАТЫЎНАЙ КАМПЕТЭНЦЫІ Ў КАНТЭКСЦЕ КАМУНІКАТЫЎНА-ДЗЕЙНАСНАГА ПАДЫХОДУ ДА НАВУЧАННЯ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ Ў СЯРЭДНЯЙ ШКОЛЕ

Камунікатыўна-дзеясны падыход як адзін з прыярытэтных накірункаў у методыцы навучання беларускай мове арыентуецца на фарміраванне моўнай асобы вучня, яго разумовых, моўных, маўленча-камунікатыўных здольнасцей. Сутнасць такога падыходу заключаецца ў навучанні мове як сродку зносінаў у адпаведнасці з камунікатыўна-дзеяснымі патрэбамі дзіцяці – вучэбнымі, працоўнымі, грамадскімі, школьнымі, гульнёвымі і інш.

На думку доктара педагагічных навук М.Г. Яленскага, “...рэканструкцыя зместу навучання мове набывае асобасна арыентаваны характар, дзе існуюць не дзве паралельныя лініі моўнага і маўленчага развіцця дзяцей, а адна – маўленча-камунікатыўна-дзеясная” [1, с. 85].

Тэорыя маўленчай дзейнасці сцвярджае, што маўленне як асобы від псіхічнай, інтэлектуальнай дзейнасці, непарыўна звязана з мысленнем і з’яўляецца сродкам фарміравання і фармулёўкі думкі пры дапамозе мовы. Гэта азначае, што ў працэсе маўленчай дзейнасці развіваюцца маўленчаразумовыя здольнасці дзіцяці. Маўленне існуе не дзеля маўлення, а дзеля таго, каб вырашаць пэўныя камунікатыўныя задачы (паведамлення, уздзеяння, выражэння згоды / нязгоды і інш.). Маўленчая дзейнасць з’яўляецца часткай агульнай дзейнасці чалавека.

Навучаць маўленню – значыць, перш за ўсё, вучыць моўным зносінам, якія ў якасці “канчатковай мэты навучання прадугледжваюць